

Journal of Human Rights and Peace Studies

journal homepage: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/index>

FILM REVIEW

Joker (2019)

Produced by Todd Phillips, Bradley Cooper, and Emma Tillinger Koskoff.

Written by Todd Phillips and Scott Silver.

Wirat Eungpoonsawat/วิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์¹

National Health Security Office/สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ

wirate@nhso.go.th

Article History

Received: 2 Dec 2019

Accepted: 23 Dec 2019

แม้ว่าภาพยนตร์เรื่อง Joker ลาโรงไปนานแล้ว แต่เชื่อว่าหลายคนยังประทับใจกับหนังเรื่องนี้ ช่วงที่เข้าฉายบ้านเราราวเดือนตุลาคมที่ผ่านมา เป็นช่วงเดียวกับข่าวจลาจลในฮ่องกงเวียนเข้ามาในโลกสื่อสารสังคมออนไลน์ไทยพอดี ผู้เขียนติดตามภาพผู้คนออกมาตามท้องถนนเพื่อประท้วงรัฐบาลฮ่องกงและคงเงินแผ่นดินใหญ่ด้วยจากจุดเล็กๆ บานปลาย ตามด้วยภาพการขว้างปาสิ่งของ เผอิญหน้ากับตำรวจ เริ่มทำลายรุนแรงขึ้น มีภาพเผา ขโมยข้าวของตามร้านค้า ห้างสรรพสินค้า รวมทั้งสมบัติสาธารณะ ทำให้ทั้งเมืองเป็นอัมพาต ลามปามถึงเศรษฐกิจของฮ่องกงในภาพรวมทั้งหมด ส่วนใหญ่คนที่เข้าร่วมประท้วงเป็นคนหนุ่มสาวที่เป็นกำลังสำคัญในอนาคตของประเทศ อะไรทำให้เขาเหล่านั้นระเบิดอารมณ์ เกรี้ยวกราดจนเกิดความรุนแรงที่สะท้อนผ่านสื่อมวลชนหลายแขนงในเวลาต่อมาได้ถึงเพียงนั้น

ข่าวจลาจลที่ฮ่องกงช่างใกล้เคียงกับฉากเมือง Gotham ในภาพยนตร์เรื่อง Joker ที่ผู้คนสวมใส่หน้ากากปกปิดใบหน้าและออกมาทำลายข้าวของในเมืองอย่างคลุ้มคลั่งราวกับต้องการปลดปล่อยอิสระจากอะไรบางอย่างซึ่งผู้เขียนอ่านฉากในภาพยนตร์ว่าเป็น “ทุนนิยม” ที่กดทับคนชั้นล่างมาอย่างยาวนาน แม้ GDP รายได้ประชาชาติจะดูสวยหรู แต่ประชาชนส่วนหนึ่งยังต้องใช้ชีวิตอยู่ในห้องเล็กๆ ง่ายๆ คับแคบ ดูอึดอัดสกปรก ไร้

¹ วิรัตน์ เอื้องพูลสวัสดิ์ สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย Copenhagen, Denmark ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เขต 12 สงขลา เป็นผู้สนใจงานด้านการสร้างสันติภาพผ่านมิติสุขภาพและความเป็นธรรมผ่านการขับเคลื่อนงานหลักประกันทางด้านสุขภาพ

อนาคต สะท้อนภาพการดิ้นรนเอาชีวิตให้รอดชีวิตได้ในแต่ละวันๆ เท่านั้น ส่วนชนชั้นกลาง มนุษย์เงินเดือนคงไม่ต่างกันมากนัก ด้วยฉากในภาพยนตร์แสดงให้เห็นภาพชีวิตที่ต้องผูกติดกับความไม่แน่นอนตามกระแสเศรษฐกิจ

Arthur Fleck พระเอกของเรื่องเปิดตัวในภาพตัวตลกกำลังแต่งหน้าทาปากตัวเองในห้องทำงานท่ามกลางข่าวสารที่ไหลวนเรื่องเมืองที่กำลังมีขยะท่วมเมือง สร้างปัญหาให้กับชาวเมืองไปทั่ว น้ำตาของ Fleck รันจากตาทำให้สีทาขอบตาไหลลงมาเป็นทาง ฉาบรอยยิ้มฝืนๆ เหมือนสะท้อนให้เห็นความทึบหม่นของตัวละครย้อนแย้งกับใบหน้าตัวตลก

เมื่อ Fleck พระเอกของเรื่องเดินออกไปทำงาน โชคร้ายก็มาถึง เมื่อเขาถูกกลุ่มวัยรุ่นรุมกลั่นแกล้งและทำร้ายร่างกายเขาด้วยความคะนอง ความเจ็บปวดทางกายไม่ได้ถูกสะท้อนผ่านแผ่นฟิล์มเท่าไรนักเมื่อเทียบกับความรวดเร็วทางใจที่พระเอกต้องเผชิญในฉากต่อๆ มาตลอดเรื่อง ฉากที่เริ่มชี้ให้เห็นภาวะบกพร่องทางระบบประสาทที่ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ระเบิดเสียงหัวเราะออกมาอย่างไม่มีปี่มีขลุ่ย จนคนรอบข้างประหลาดใจและแสดงความรังเกียจออกมา ยิ่งสร้างภาวะกดดันให้กับตัวละครทบทวีคุณ มิใช่เขาจะไม่ใส่ใจกับสภาวะแบบนี้ เขาไปพบจิตแพทย์ตามนัด และต้องไปนั่งคุยกับนักสังคมสงเคราะห์ด้วย เพื่อพูดคุยเรื่องการเขียนบันทึกความรู้สึกรักคิดต่างๆ ของตัวเอง ซึ่งน่าจะเป็นการบำบัดทางหนึ่ง ในสมุดที่ Fleck เขียน มีทั้งภาพและข้อความประโยคหนึ่งที่สะดุดตานักสังคมสงเคราะห์คือ I hope my death make more cents than my life สะท้อนความคิดด้านลบในจิตใจของเขาและการไม่ยอมมีชีวิตอยู่อย่างชัดเจน

ดูเหมือนว่า ความเปลี่ยวเหงา ความมีชีวิตไม่เต็มที่ปกคลุมชีวิตส่วนตัวมาตั้งแต่เด็ก ช่วงติดขัดกับความปรารถนาส่วนตนที่ยากแฉกจ่ายความสุขแก่ผู้คนในฐานะนักแสดงตลก แม้จะถูกตำหนิจากเจ้านายอย่างไม่รับฟัง แต่ Fleck ได้แต่เก็บงำการไม่นำพานั้น ยังคงมุ่งมั่น ไม่ลดละความพยายามเป็นนักแสดงตลก ไปเป็นจิตอาสาแสดงตลกในโรงพยาบาลแก่คนไข้เด็กๆ สะท้อนเบื้องลึกความงดงามของจิตใจของเขา การแสดงความรับผิดชอบในฐานะลูกต่อแม่ที่นอนเจ็บป่วยเรื้อรังและแยกกันอยู่ผ่านการจัดการอาหารไปจนถึงช่วยอาบน้ำให้แม่อย่างสม่ำเสมอ ผู้ชมจึงได้เห็นมิติอ่อนโยนของพระเอกและเห็นใจชะตาชีวิตที่กำลังถูกคุกคามอย่างถาโถมสู่ตัวเขา ทั้งที่ก่อนเดินเข้าโรง ผู้เขียนมั่นใจว่า คนดูคงเตรียมใจไว้แล้วว่ากำลังมาดูชีวิตดาวร้ายจากภาพยนตร์เรื่อง Batman

Joker นำเสนอความไฝ่ฝืนในการเป็นตัวตลกฉายเดี่ยว ท่ามกลางความวุ่นวาย อารมณ์และความทุกข์ร้อนที่กวนใจ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการแสดงและสร้างความคับข้องใจให้ตนเองมาก หรือนี่คือชีวิตจริงของนักแสดงตลกทุกๆ ไป แต่ในโลกความเป็นจริง พระเอกของเรื่องกลับต้องเผชิญกับเรื่องราวโหดร้ายต่างๆ ทั้งจากคนในสังคม เพื่อนร่วมงาน เจ้านาย ไปจนถึงผู้ที่เขาเคยชื่นชมอย่างนักจัดรายการทีวีดังที่เชิญไปออกรายการร่วมกัน

เมื่อความกดดันบีบคั้นจากผู้คนรอบข้างในสังคมหนักข้อขึ้น พระเอกของเรื่องจึงเริ่มแสดงให้เห็นถึงภาวะหมดทางเลือกที่จะต่อสู้ด้วยวิถีที่ตนปรารถนาจะเลือกเองมาเป็นการหันหลังพิงฝาและใช้วิธีการรุนแรงในการเอาคืนเพื่อปลดปล่อยความทุกข์ที่กดทับมานาน ปฏิบัติการเอาคืนรายแรก ๆ เกิดขึ้นกับคนเมาที่มาระราน

เขาก่อนในรถไฟใต้ดินในคราบชุดตัวตลก หลังจากเหตุการณ์ร้ายในรถไฟใต้ดินเกิดขึ้น ระบบระเบียบของสังคมถูกสั่นคลอนจนสถาบันอำนาจปกครองออกมาตรการตามหาวายร้ายในคราบตัวตลกบนหน้าหนังสือพิมพ์ แต่ยังไม่จับตัวไม่ได้ ขณะเดียวกัน ผู้คนที่เดือดร้อนในสังคมต่างเริ่มแต่งหน้า สวมหน้ากากตัวตลกออกมาเดินขบวน ประท้วงเรียกร้องสวัสดิการสังคม การจัดการปัญหาบ้านเมืองที่ทับถมทวีเมืองนี้ ดูเหมือนสร้างความประหลาดใจแก่พระเอกไม่น้อย คล้าย Joker คือตัวแทนคนระดับล่างทางสังคมที่เริ่มลุกมาต่อกรและเอาคืนกับความพิกลพิการในสังคม

จากหนึ่งครั้ง เริ่มเป็นเรื่องไม่ยากแล้วที่จะเกิดครั้งสอง สาม ต่อๆ ไป เมื่อ Fleck เข้าใจว่า ผู้สมัครนายกเทศมนตรี Gotham คือพ่อเขาจากจดหมายที่แม่พ่ร้ายเขียนถึงตลอดหลายปี เขารีบเดินทางไปบ้านหลังนั้น แต่ได้พบกับ Bruce Wayne วัยเด็กแทน ภาพบ้านหลังโต พื้นที่มหาศาล ยิ่งสร้างความชอกช้ำแก่เขาที่เหมือนถูกทอดทิ้งมาแต่เด็ก ทำให้เขาต้องการเผชิญหน้าถามหาความจริงจากผู้เป็นพ่อ ความหวังที่จะมีชีวิตที่ดีขึ้น ความว่าเหวที่ซ่อนตัวในใจประดังประเดเข้ามา เมื่อทุกอย่างพังต่อหน้าต่อตา ไม่ยากที่กระสุนนัดถัดๆ มา จะออกจากปากกระบอกปืนได้ราวน้ำไหล ยิ่งเมื่อได้รู้ความจริงถึงประวัติที่มาของตนจากโรงพยาบาล เค้าก็ไม่ละเว้นการลงมือฆ่าแม่ตัวเอง ทั้งที่ตัวเองเฝ้าดูแลมาชั่วชีวิต ในช่วงเวลาเดียวกันกับความบ้าบิ่นของชีวิตเริ่มสุกงอม ไอดอลนักทอล์คโชว์เซ็กซี่เขาออกรายการอีกครั้งหนึ่ง แต่สุดท้าย Joker ก็ปลิดชีวิตคนที่เคยปลื้มต่อหน้าผู้คนที่กำลังติดตามทางทีวี เพียงเพราะถูกตอกย้ำในความพ่ร่งของเค้จากคนอื่นๆ ในสังคม มองเขาเป็นเพียง “ตัวตลก” ในสังคม **มิใช่** “นักแสดงตลก” ซึ่งเป็นฟางเส้นสุดท้ายในชีวิต ก่อนออกไปประเบิดอารมณ์บนท้องถนนอย่างเกรี้ยวกราด ขณะเดียวกัน คนตัวเล็กตัวน้อยในสังคมกลับสนใจในการลุกขึ้นต่อกรกับความเหลื่อมล้ำในสังคมของ Joker และร่วมลงมือระบายความคลั่ง สร้างความเสียหายไปทั่วเมือง

บทเรียนจากภาพยนตร์เรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงความอัดอั้นคับข้องใจของคนที่ถูกโครงสร้างทางสังคม ผลักไสไล่ส่งให้กลายเป็นคนชายขอบเป็นคนต่ำต้อยด้อยค่าไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง เมื่อสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูกเหยียบย่ำซ้ำเติมจากโครงสร้าง และสถาบันทางสังคมการเมือง บังเจกบุคคลอย่าง Fleck คือภาพตัวแทนของคนในสังคมที่ถูกบีบให้ไม่มีทางเลือกจึงลุกขึ้นมาใช้ความรุนแรงด้วยการกระชากคอเสื้อตะโกนถามด้วยเสียงอันดังสะท้อนความอัดอั้นคับข้องใจ เมื่อเสียงของเขาไม่มีใครรับฟัง “ปิ่น” จึงถูกใช้ส่งเสียงแทน

Joker เป็นหนังหม่นเศร้าที่ชวนหดหู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าไปตลอดเรื่อง จนสู่โคลแมกซ์สุดท้ายที่ระเบิดออกมาอย่างสะใจคนจน พระเอกยอมลงทุนทำตัวให้หมอมเหลือแต่ซีโครงเพื่อเล่นหนังเรื่องนี้ และแสดงได้ดีสุดยอด แต่ที่ชอบที่สุด กลับเป็นฉากหลังม่านที่ร้ายรำก่อนออกไปสู่เวทีสดทางโทรทัศน์ ก่อนทุกอย่างจะวายวอดทั้งเมือง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมถูกฉายภาพผ่านตัวละครที่ชีวิตผ่านการถูกทุบจนนุ่มตั้งแต่เด็ก ความอยากเป็นตัวตลกคงจะเป็นเครื่องเยียวยาจิตใจได้อย่างซ่อนเร้นที่แนบเนียนผ่านเสียงหัวเราะที่ควบคุมไม่ได้ หลายช่วงตอนที่รู้สึกสะอึก จุกกับเสียงหัวเราะของนักแสดง ชวนร้องให้กับชะตา

สิ่งที่อดพูดถึงไม่ได้คือ ฉากระบบสังคมสงเคราะห์ของท้องถิ่น ที่ฉายให้เห็นภาพเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์นัดหมายพระเอกมารับยากับแพทย์และการพบปะพูดคุยด้านการบำบัดอาการเจ็บป่วยของพระเอก ภาพยนตร์ลากอารมณ์เศร้าโศกสลดหดหู่ให้ดิ่งลงเหวลึก เมื่อเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์แจ้งกับพระเอกในเวลา

ต่อมาว่า “งบประมาณถูกตัด” ต่อไปทั้งพระเอกและเจ้าหน้าที่ต้องหาทางเอาตัวรอดกันเอง เพราะต่างก็ถูกระบบผลักไสไล่ส่งชนิดที่ไม่มีโอกาสได้ต่อรองทั้งไม่รู้จะเรียกร้องความเป็นธรรมจากใคร

ผลที่เกิดขึ้นต่อมาคือ การขาดยาของพระเอกที่นำไปสู่การขาดความยับยั้งชั่งใจในฉากต่อๆ ไป ในมุมมองของผู้เขียนซึ่งทำงานกับระบบประกันสุขภาพเมื่อเห็นฉากรู้อย่างนี้ยิ่งทำให้เห็นว่าระบบหลักประกันสุขภาพสำคัญและจำเป็นยิ่งนักในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำสูงทุกด้านเช่นนั้น หากการรักษาพยาบาลถูกแปรเปลี่ยนจาก “ระบบสงเคราะห์” มาเป็น “ระบบประกันสิทธิขั้นพื้นฐานด้านหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า” ในการเข้าถึงบริการสุขภาพ พระเอกและนักสังคมสงเคราะห์ในเรื่องอาจจะไม่ต้องมีจุดจบแบบหดหู่เช่นในภาพยนตร์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์เรื่องนี้ใช้ฉากหลังเป็นสังคมอเมริกาซึ่งยังไม่ถึงหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าจนบัดนี้ และหากจะสร้างหลักประกันให้เป็นจริงได้ อาจต้องผลักดันให้มีการตัดสินใจโดยฝ่ายการเมืองในระดับนโยบายชาติ ทั้งนี้ ภาคประชาชนก็ควรต้องรวมกันส่งเสียงเรียกร้องไปตั้งกระทันหันมากกว่าที่จะปล่อยให้เหมือนในฉากที่จบลงเพียงคำพูดง่ายๆ ว่า...งบถูกตัด...

เป็นสองชั่วโมงที่ตึงตา ตึงใจ ไม่รู้เบื่อกับภาพ การแสดง เสียง เพลงประกอบ และองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งการใช้แสง สัญลักษณ์ และการเปรียบเทียบ เปรียบเปรยสถานะทางสังคมของคนรวย คนจนอยู่ตลอดเรื่อง ยิ่งตอกย้ำว่า ไม่ว่าประเทศจะร่ำรวยเพียงใด ยังมีคนส่วนหนึ่งที่ถูกลืม ถูกเอาเปรียบ หากเราไม่ช่วยกันเหลือว แลและร่วมด้วยช่วยกันแก้ไขปัญหาเชิงระบบ สักวันหนึ่ง เมื่อความอึดอัดคับข้องใจสูงองม ไม่แน่ว่า ความโศกสลดดังเช่นที่เกิดในภาพยนตร์เรื่องนี้อาจจะกลายเป็นเรื่องจริงในสังคมไทยก็เป็นได้